

HISTORIE A SOUČASNOST

Od J. E. Purkyně k zahájení přednášek v nové budově brněnské právnické fakulty

Příspěvek ke dvěma výročím Masarykovy univerzity a její právnické fakulty

Ladislav Vojáček*

Před sedmdesáti pěti lety, v lednu roku 1932, se poprvé přednášelo v ještě nehotové budově právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, která se začala stavět jako první a nakonec jediná stavba plánovaného univerzitního komplexu. To je vhodná příležitost vzpomenout, co tomu předcházelo od doby, kdy – shodou okolností šedesát pět let předtím, tedy před sto čtyřiceti lety v roce 1867 – Jan Evangelista Purkyně veřejně proklamoval myšlenku vybudovat druhou českou univerzitu.

1. SNAHY O ZALOŽENÍ ČESKÉ UNIVERZITY V BRNĚ

Jeden ze zakladatelů brněnské právnické fakulty a její čelný představitel František Weyr začal ve svých pamětech kapitolu věnovanou brněnské právnické fakultě v letech 1919–1938 konstatováním, že „*dávno před vznikem první světové války stalo se zřízení druhé české univerzity nesporným národním heslem celé oficiální české politiky*“.¹ Významný brněnský činitel redaktor Václav Šlesinger zase uvedl, že se tento požadavek stal „*národním v nejryzejším a nejširším smyslu slova*“ a že „*napsat dějiny boje za druhou českou univerzitu, to by byla velká a napínavá kniha*“.²

Česká veřejnost a české politické kruhy na Moravě vskutku již dlouhou dobu před první světovou válkou usilovaly o otevření druhé české univerzity se sídlem v Brně, jejíž součástí by byla i právnická fakulta. Ke zřízení univerzity však ústava vyžadovala vydání říšského zákona (říšské radě příslušelo „... *dávati zákony*

v příčině univerzit“; § 11, písm. i/ základního zákona o zastupitelstvu říšském č. 141/1867 ř. z.) a v rozjitřených národnostních poměrech se přes veškeré úsilí tento cíl české politiky nedařilo naplnit.

Než se však budeme věnovat úsilí o českou univerzitu, je třeba poznamenat, že už koncem roku 1859 se zemský výbor v Brně obrátil na ministra kultu a vyučování hraběte Lea Thun-Hohensteina s žádostí o zřízení právnické akademie.³ Žádost, s níž se ztotožnilo i moravské místodržitelství, zůstala neoslyšena (a neúspěchem skončily i aktivity olomouckých představitelů o obnovení univerzity či alespoň zřízení právnické fakulty⁴). Ministerstvo své odmítnutí oficiálně zdůvodnilo tím, že na rozdíl od uherské části monarchie v západní části nemají samostatné právnické fakulty tradici.

Hlasy volající po znovuzřízení univerzity na Moravě se začaly ozývat hned po obnovení ústavního režimu. V dokumentech z této doby se poprvé začíná psát a mluvit i o české univerzitě. Významný byl zejména nepřímo zmíněný projev profesora Jana Evangelisty Purkyně,⁵ přednesený v lednu 1867 před profesorským sborem lékařské fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Purkyně v něm mimo jiné konstatoval, že „*československý národ, který nyní v Čechách a na Moravě a ve Slovensku čítá již přes 7 miliónů a rychle ještě vzrůstá, snadno bude více než jedné univerzity míti zapotřebí*“.⁶ Toto vystoupení se – samozřejmě vedle Purkyněho vědeckých kvalit, ale také specifických politických okolností ve druhé polovině dvacátého století – zřejmě rozhodující měrou zasloužilo o to,

* Doc. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc., Katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

¹ WEYR, F.: Paměti 2. Za republiky (1918–1938). Brno: Atlantis 2001, s. 36.

² ŠLESINGER, V.: Zápas půl století. Padesát let bojů o českou Moravu. Brno: Novela 1946, s. 97.

³ *Žádost zemského výboru v Brně o zřízení právnické akademie a přeložení univerzitní knihovny v Olomouci*. In Dokumenty k dějinám Masarykovy univerzity v Brně. I. SEST. FRANTIŠEK X. HALAS a FRANTIŠEK JORDÁN. Brno: MU 1994, č. 1, s. 21–23. K těmto úvodním pasážím i SCHELLE, K.: Mínilost a současnost Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno: MU 1994.

⁴ Tamtéž, s. 23–24.

⁵ *Z projevu Jana Evangelisty Purkyně na schůzi profesorského sboru lékařské fakulty Karlovy univerzity v Praze z 21. ledna 1867*; tamtéž, č. 3, s. 27–30.

⁶ Tamtéž, s. 29.

že se jméno J. E. Purkyně načas objevilo místo jména prvního československého prezidenta v názvu brněnské univerzity.

Za zřízení druhé české univerzity se zasazovali i další politicky angažovaní vědci, zejména zmíněný Tomáš Garrigue Masaryk a skvělý civilista Antonín Randa⁷, a také známí umělci. Masaryk se o potřebě zřízení české univerzity na Moravě zmiňoval například v práci *Naše nynější krize v souvislosti s osvětovým působením studentů na venkově*.⁸ V článku ve *Slavische Korrespondenz* z roku 1905 s odkazem na Marii Terezií upozorňoval, že zřízení univerzity je nejen otázkou kulturní a vědeckou, ale také politickou. Potřebu druhé české univerzity zdůvodňoval i nutností vzájemné vědecké konkurence a její umístění v Brně zase potřebným zázemím, které by v jiných menších moravských městech chybělo. Na odpor moravských Němců „jako *Moravan rodem*“ reagoval přáním, „*aby se konečně oba národy rozpomenuly na své obapolné vážné povinnosti a aby spravedlivým a slušným vyrovnáním konečně v Rakousku pořádek zřídily*“.⁹ Angažovanost umělců dokládá například vystoupení básníka Jaroslava Vrchlického na manifestaci, svolané pražskou univerzitní komisí na 14. května 1898 do Brna.¹⁰

Z dobových dokumentů je zřejmé soupeření dvou největších moravských měst – Brna a Olomouce – o právo hostit univerzitu. Brzy je ale překryly národnostní boje, které rozhodující měrou komplikovaly realizaci z mnoha stran prosazovaného a později v podstatě obecně akceptovaného požadavku moravské univerzity. Národnostní třenicí ovšem provázely snahy o zřízení univerzity na Moravě od počátku, jak to dokládají pamětníci ve svých memoárech i celá řada dobových dokumentů. Například článek *Moravské Orlice Vysoké školy na Moravě* z 11. března 1870 mimo jiné obsahoval protest proti tomu, aby moravská univerzita měla německý ráz, jak to požadoval německý obecní výbor v Brně. Příznačná jsou i odmítavá stanoviska vídeňských a pražských studentů k požadavku na zřízení německé univerzity v Olomouci z roku 1870 a naopak odmítavé stanovisko moravských a ně-

meckých studentů německé národnosti z Vídně k možnému vzniku německo-české univerzity v Olomouci.¹¹ Politicky motivovaná argumentace zaznívala například z Žádosti města Brna o zřízení moravské univerzity z 18. března 1870, v níž se uvádělo, že město Olomouc je pevností, ovládanou klerikálním a militaristickým duchem.¹²

České aktivity vyvrcholily na přelomu 19. a 20. století, kdy se nejdříve úspěšně završil zápas za otevření české techniky v Brně a pak se povzbuzení čeští činitelé soustředili na univerzitu. Naráželi ovšem na odpor německé veřejnosti a zejména brněnské obecní rady, obávající se posílení českého vlivu v Brně, usilující se „*udržet neporušeným starodávný německý charakter tohoto města*“¹³ a požadující, aby ve městě vznikla německá univerzita. V této době tedy paralelně vedle sebe běžely – a narážely na sebe – akce za vytvoření české i německé univerzity. V mezích možnosti vstřícná Koerberova vláda (1900–1904), ochotná ustoupit v řešení národnostní otázky (známá Pax Koerberiana), a mladočeši dospěli k politickému kompromisu, který obsahoval i slib vlády, že bere vážně v úvahu požadavek druhé české univerzity v Brně,¹⁴ mezitím mnohokrát podpořený českými odbornými kruhy i lidovými manifestacemi.¹⁵ Vláda také začala pro parlament připravovat podklady k založení dvou nových moravských univerzit – české a německé. Podle německých představ však měla česká univerzita najít místo v některém menším moravském městě, psalo se o Kroměříži nebo Prostějově. Při hledání kompromisu se z roce 1905 na jednání některých českých poslanců říšské rady a vlády zrodila idea zřídit německou univerzitu v centru Brna a českou na předměstí Královo Pole¹⁶, nakonec odmítnutá z německé i české strany.

Do kampaně za vytvoření univerzity v Brně se vedle jiných zapojila i Právnická jednota moravská, která „*sdrůžuje v sobě výkvět českého právníctva moravského všech oborů*“ a „*bolně pociťuje nedostatek české univerzity v královském hlavním městě moravském Brně*“. V roce 1901 vypracovala obsáhlé memorandum¹⁷, v jehož úvodu se odvolávala na ústavu, konkrétně na čl. 19

⁷ Není bez zajímavosti, že jej v samém závěru svého působení ve funkci předsedy vlády v roce 1904 povolal do svého kabinetu Ernst Koerber, který slíbil prosazovat zřízení české univerzity na Moravě, a že v letech 1905–1906 zůstal členem nové Gautschovy vlády, která slib svého předchůdce přejala, ale nedokázala realizovat.

⁸ MASARYK, T. G.: Česká otázka. Naše nynější krize. Praha: Nakladatelství Svoboda 1990, s. 337–338.

⁹ Obšírný citát z jeho článku ve *Slavische Korrespondenz* z roku 1905 uvádí ve své vzpomínkové knize V. Šlesinger (*Zápas půl století. Padesát let bojů o českou Moravu*. Brno: Novela 1946, s. 101–104).

¹⁰ Srov. ŠLESINGER, V.: *Zápas půl století. Padesát let bojů o českou Moravu*. Brno: Novela 1946, s. 93.

¹¹ Srovnej Dokumenty k dějinám Masarykovy univerzity v Brně. I. SEST. FRANTIŠEK X. HALAS a FRANTIŠEK JORDÁN. Brno: MU 1994, č. 5 a 8, 9, 10, s. 32 an. a 52 an.

¹² Tamtéž, č. 6, s. 35 an.

¹³ Obecní rada brněnská proti zřízení české univerzity v Brně; tamtéž, č. 81, s. 323.

¹⁴ URBAN, O.: *Česká společnost 1848–1918*. Praha: Svoboda 1982, s. 512.

¹⁵ Například 21. září 1913 se z iniciativy českých vysokoškolských studentů konalo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku současně sto manifestací (*Sto manifestací za druhou českou univerzitu v Brně*; Dokumenty k dějinám Masarykovy univerzity v Brně. I. SEST. FRANTIŠEK X. HALAS a FRANTIŠEK JORDÁN. Brno: MU 1994, č. 97, s. 379).

¹⁶ ŠLESINGER, V.: *Zápas půl století. Padesát let bojů o českou Moravu*. Brno: Novela 1946, s. 105.

¹⁷ *Memorandum Právnické jednoty moravské v Brně, usnesené ve valné hromadě dne 25. listopadu 1901 a podané c. k. vládě*; Do-

základního zákona o všeobecných právech státních občanů č. 142/1867 ř. z., který ukládal příslušným orgánům dbát při zřizování „veřejných učilišť“ národnostní rovnoprávnosti (v publikovaném textu memoranda se ovšem psalo o „vysokých učilištích“), a v dalším textu statistickými údaji dokazovala, že stávající poměry s tímto ústavním postulátem nekorespondují. Zároveň snášela argumenty pro to, aby bylo za sídlo budoucí univerzity zvoleno Brno. Pro právníky viděla přednosti Brna v bohatých knihovnách a v tom, že „jest střediskem celé řady vědeckých spolků, jejichž důležitost pro mimokolejní výchovu studentstva nelze ani dosti ocenit, hlavně však centrálou veškerých úřadů ostatních i autonomních, pro něž je řádný dorost právnícký nezbytný“. V roce 1908, při příležitosti dvacátého výročí existence Právnícké jednoty moravské, její valná hromada prohlásila, že „čeští právníci neochvějně trvají na požadavku celého českého národa, aby co nejdříve zřízena byla druhá česká univerzita na Moravě se sídlem v Brně, kde jedině jsou podmínky zdárného vývoje a rozkvětu vysokého učení ...“.¹⁸

Za zřízení nové české univerzity plédovali i docenti pražské právnícké fakulty a argumentovali při tom především neutěšenými poměry na jejich fakultě, zejména špatným finančním zabezpečením a vysokými počty studentů, připadajícími na jednoho učitele.¹⁹ Také oni by ji rádi viděli v Brně jako hlavním městě země a středisku kulturního a společenského života, kde jsou navíc k dispozici menší knihovny (ale chybí knihovna typu univerzitní knihovny), zemský archiv, soudní registratury a další potřebné instituce a zařízení. Ze svého pohledu viděli i to, že jen Brno skýtalo předpoklady, aby na fakultě mohli působit soukromí docenti, a upozornili také na sociální aspekty (nemajetnost velké části moravských studentů). Zřízení fakulty v Brně podpořil podobnými argumenty i profesorský sbor české právnícké fakulty v Praze.²⁰

Za vznik univerzity v Brně se zasazovalo i vedení brněnské české techniky, na níž ostatně působili budoucí zakladatelé fakulty Karel Engliš a František Weyr. Ač to zní na první pohled překvapivě, brněnská vysoká škola technická ve svém lůně ve váleč-

ných letech vypěstovala – zásluhou zmíněných profesorů – jádro budoucího profesorského sboru právnícké fakulty.

Přes zjevnou vstřícnost rakouské vlády jednání o moravských univerzitách nakonec ztroskotala. Zasloužil se o to zejména urputný odpor brněnských Němců proti české univerzitě v Brně. Veškerou vinu za neúspěch vyjednávání s vládou ovšem nelze přičítat jen německé straně, protože dohodě o univerzitě neprospívalo ani odmítání mladočeských „konstruktivních“ iniciativ (jako opak dřívější obstrukce) radikálnější částí české politiky.

Nadějná jednání z počátku nového století měla v Brně velmi hořký konec. V dusné atmosféře národnostních třenic, které se ovšem na Moravě přece jen nevyhrotily do té míry jako v kterých oblastech Čech, se Německá národní rada a zástupci brněnské radnice rozhodli zorganizovat na konec září 1905 v Brně masovou manifestaci Němců z celé Moravy proti zřízení české univerzity v Brně (tzv. Volkstag). Brněnští čeští činitelé se přes řadu varování před hrozící konfrontací rozhodli uspořádat také českou manifestaci. Pak už bylo jen otázkou času, kdy přeskočí první jiskra a vzplane požár. Už při příjezdu hostí došlo k prvním střetům, které prozatím odnesly jen výlohy českých i německých obchodů, okna i pouliční osvětlení. Nakonec však zasahovalo vojsko a nezůstalo to bez následků – po zranění vojenským bodákem při zásahu před „českým“ Besedním domem zemřel mladý dělník František Pavlík.²¹

Je přitom pozoruhodné, že ani tento na Moravě nebývalý výbuch národnostní nevrzivosti nezhatil vrcholící jednání moravského zemského sněmu o národnostním vyrovnání, završené dohodou v listopadu téhož roku (tzv. moravský pakt).²²

2. ZALOŽENÍ MASARYKOVY UNIVERZITY

Po bouřlivých „folkstágových“ událostech došlo k jistému útlumu²³ a myšlenka české univerzity na

kumenty k dějinám Masarykovy univerzity v Brně. I. SEST. FRANTIŠEK X. HALAS A FRANTIŠEK JORDÁN. Brno: MU 1994, č. 43, s. 207 an. Z memoranda pocházejí i všechny citace v tomto odstavci.

¹⁸ Jubilejní valná hromada Právnícké jednoty moravské, tamtéž, č. 92, s. 353.

¹⁹ O poměrech na univerzitě pražské a o zřízení univerzity moravské, tamtéž, č. 70, s. 280 an. Podle jejich propočtů připadalo v letech 1901/1902 až 1904/1905 na české pražské právnícké fakultě na jednoho učitele maximálně 160 a minimálně 120 posluchačů, zatímco například na německé pražské maximálně 64 a minimálně 40 a na innsbrucké dokonce maximálně 22 a minimálně 21 posluchač. Pod memorandum se podepsali doktoři Trakal, Funk, Krčmář, Prusák, Kapras, Mířička, Demel, Maršan, Drachovský, Gruber a Stieber.

²⁰ Memorandum Akademického senátu české univerzity v Praze o zřízení české univerzity na Moravě se sídlem v Brně (1905); tamtéž, č. 71, s. 285 an.

²¹ K tomu například ŠLESINGER, V.: Zápas půl století. Padesát let bojů o českou Moravu. Brno: Novela 1946, s. 108 an. nebo článek Hynka Bulína Brněnský základní kámen v Lidových novinách z 9. června 1928 (otištěn též in BULÍN, H.: Jiskry a plameny. Vzpomínky na dobu zápasů a vítězství. Brno: vlastním nákladem 1930, s. 31–34 a Za právo a stát. Sborník dokladů o československé společné vůli k svobodě 1848–1918. Praha: Státní nakladatelství 1928, s. 116–117).

²² K němu například URBAN, O.: Česká společnost 1848–1918. Praha: Svoboda 1982, s. 522.

²³ Brněnští činitelé s nelibostí nesli především to, že v roce 1914 se od požadavku české univerzity na Moravě distancovaly vlivné (Kramářovy) Národní listy, které napsaly, že „univerzitní otázku moravskou nutno považovat za lokální věc Moravy, do níž českým politikům z království nic není“; citováno podle ŠLESINGER, V.: Zápas půl století. Padesát let bojů o českou Moravu. Brno: Novela

Moravě ustoupila do pozadí. Po vzniku samostatného státu však už zřízení nové univerzity nestálo v cestě nic podstatného. Zainteresovaná brněnská veřejnost i právnické kruhy to považovaly za samozřejmost, kterou je třeba jen realizovat. Hybnou silou následného dění se stali profesori brněnské techniky a členové Národního shromáždění za národní demokracii národohospodář Karel Engliš a všestranný (ale v té chvíli především konstitucionalista) František Weyr. Už začátkem listopadu 1918 společně vypracovali stručný návrh zákona „na zřízení univerzity s českou řečí vyučovací v Brně“²⁴, který pak členové národní demokratického poslaneckého klubu („poslanci Al. Jirásek, dr. K. Engliš a soudruzi“) 15. listopadu podali v nově ustaveném Národním shromáždění. Nebyli však sami, kdo se aktivně zasazovali o novou univerzitu. Například na zmíněné české technice v Brně vznikla koncem listopadu 1918 komise, která se zabývala otázkou budování vysokého školství v nové republice a navrhla mimo jiné zřízení nových univerzit v Brně (s názvem Masarykova univerzita) a v Bratislavě /v textu „Wilsonov (Prešpurk)“/.²⁵ Angažoval se i brněnský zemský výbor, který se v lednu 1919 obrátil na vládu s žádostí, „by zřídila co nejdříve českou univerzitu na Moravě, a to v Brně jakožto hlavním městě země“.²⁶

Návrh národnědemokratických poslanců na zřízení české univerzity v Brně byl stručný a nebyl doplněn žádnou důvodovou zprávou. V sedmi paragrafech především konstatoval, že se zřizuje univerzita se třemi fakultami – právnickou, filosofickou a lékařskou. Nejdříve – počátkem akademického („studijního“) roku 1919/1920 – měla vzniknout právnická fakulta, pak filosofická a nakonec lékařská. Návrh chtěl novou univerzitu vybavit potřebným knihovním fondem, a to přenesením studijní knihovny z Olomouce a knihoven Ústavu národního hospodářství, finanční vědy a statistiky a Ústavu věd právních a státních při české technice v Brně, tedy knihoven ústavů, které budovali sami tvůrci zákona. Před ustavením příslušných akademických orgánů měly funkce řídicích orgánů na jednotlivých fakultách vykonávat čtyřčlenné komise, tvořené dvěma zástupci příslušné pražské fakulty a dvěma členy z moravských vědeckých kruhů. Měly fungovat při úřadu (ministerstvu) pro správu vyučování a národní osvěty.

Školský výbor parlamentu, který se návrhem zabýval, pozměnil název zákona, v jeho prvním paragrafu výslovně uvedl, že se zřizuje „státní Masarykova univerzita“, rozdělil filosofickou fakultu na přírodovědeckou a filosofickou, uspil otevření lékařské fakulty a do zákona začlenil zmocnění pro ministerstvo školství a národní osvěty k vydání potřebných nařízení. Z návrhu vypustil ustanovení o knihovnách s tím, že olomoucká se stěhovat neměla a o knihovnách ústavů české techniky mělo rozhodnout ministerstvo. V konečném textu se také neobjevilo ustanovení o komisích pro jednotlivé fakulty. Ty však měly vzniknout, přičemž školský výbor rozšířil počet jejich členů na šest při zachování parity. Šestici měl doplňovat zástupce ministerstva. Ve zprávě o svém zasedání²⁷ školský výbor výslovně konstatoval, že komisím přísluší připravit návrhy na jmenování profesorů a že se jejich činnost skončí, jakmile bude na fakultu jmenováno alespoň pět profesorů.

V plénu sněmovny se návrh projednával 28. ledna 1919. Pro dobovou atmosféru příznačným, protirakousky a nacionálně laděným projevem jej uvedl zpravodaj dr. Jaroslav Budínský a v podobném duchu pokračoval i agrárník profesor Otakar Srdínko, velmi aktivně pracující ve školském výboru. Myšlenku vytvoření druhé univerzity nikdo nepochybně, ostatně vzhledem k předchozímu vývoji a k tomu, co vytvoření druhé české univerzity symbolizovalo, se ani nic jiného nedalo očekávat. Přesto se při přijímání zákona rozvinula poměrně vzrušená diskuse. Vyvolal ji návrh „občana“, jak se členové revolučního Národního shromáždění oficiálně titulovali, a budoucího olomouckého arcibiskupa Antonína Cyrila Stojana z lidoveckého klubu, který navrhoval k uvažovaným čtyřem fakultám přičlenit pátou, bohosloveckou. Kolem jeho návrhu se rozproudila ostrá, ale i erudovaná filosofická diskuse o povaze teologie a vhodnosti jejího vyučování na univerzitě, v níž A. C. Stojana podpořil jeho kolega z klubu, významný teolog a od roku 1919 pražský arcibiskup František Kordač. Naopak proti se postavili František Václav Krejčí, Jan Rouček a Bohumil Němec. Členové Národního shromáždění všechny pozměňovací návrhy zamítli²⁸ a návrh zákona, „kterým se zřizuje druhá česká universita,“ jednohlasně schválili.

1946, s. 98. Samotný Karel Kramář tuto otázku s despektem připomenul už v České politice, kde upřednostňování požadavku moravské univerzity před jazykovými požadavky označil za hlavní příčinu škodlivé nejednotnosti v české politice; srovnej Česká politika. III. Dějiny české politiky nové doby. Praha: Nákladem Jana Laichtera 1909, s. 669–670.

²⁴ www.psp.cz/Digitální archiv, Zasedání národního shromáždění 1918–1920, tisk T 17; text uveřejnil F. WEYR in Z dějin právnické fakulty Masarykovy univerzity (Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univerzity, I/1922, s. 169).

²⁵ Staňovisko komise profesorského sboru České vysoké školy technické k chystanému zřizování českých vysokých škol, tamtéž, č. 100, s. 396 an.

²⁶ Žádost zemského výboru v Brně o zřízení české univerzity v Brně, tamtéž, č. 101, s. 400.

²⁷ Zpráva školského výboru v návrhu zákona na zřízení univerzity s českou vyučovací řečí (www.psp.cz Digitální archiv, Zasedání národního shromáždění 1919, tisk 375).

²⁸ Odpůrci Stojanova návrhu vycházeli z toho, že univerzita má zajistit svobodné rozvíjení vědy a že teologie vědou, kterou lze svobodně rozvíjet, není. Dalším zavrženým námětem byl „obrozenecký“ návrh O. Srdínka přejmenovat filosofickou fakultu na duchovědnou. V diskusi zazněl i požadavek zřídít univerzitu v Bratislavě, který členové Národního shromáždění obecně podpořili.

lilí (zákon č. 50/1919 Sb. z. a n.). Univerzita si tak svým uspořádáním podstatě zachovala tradiční podobu „rakouské“ či středoevropské univerzity, i když školský výbor Národního shromáždění požadoval, aby se budovala „na vymoženostech amerických vysokých škol tak, aby sloužila vědě, praxi a lidu“.²⁹

3. USTAVENÍ PRÁVNICKÉ FAKULTY

Vlastní konstituování právnické fakulty začalo ustavením již zmíněné šestičlenné, respektive sedmičlenné komise, v níž za pražskou právnickou fakultu zasedali profesor národohospodářství Josef Gruber, kanonista profesor Kamil Henner a profesor trestního práva August Mířička a moravské vědecké kruhy zastupovali profesori Karel Engliš a František Weyr a civilista docent Jaromír Sedláček. Jako reprezentant ministerstva školství a národní osvěty jim předsedal ministerský referent a docent pražské právnické fakulty a pozdější profesor v Bratislavě romanista Otakar Sommer. Jednání komise nebylo zcela harmonické³⁰, nicméně se bez větších problémů dohodla na návrhu jmenovat Karla Engliše (národní hospodářství), Františka Weyra (ústavní právo), Jaroslava Kallaba (trestní právo a trestní řízení), Josefa Vacka (srovnávací právo) a Bohumila Baxu (dějiny českého práva) řádnými profesory a Rudolfa Dominika (obchodní právo) mimořádným profesorem brněnské právnické fakulty.³¹ Krátce po nich (25. srpna 1919) obdržel jmenovací dekret i řádný profesor občanského práva Heřman Šikl, kterého však potkal krutý osud: ještě před zahájením přednášek musel ze zdravotních důvodů rezignovat a v polovině listopadu 1919 zemřel.³²

Nově jmenovaní profesori si zvolili akademické funkcionáře. Zachovali při tom služební pořadí, takže se zřejmě jednalo o volbu čistě formální. Vzhledem k tomu, že se Karel Engliš stal prvním rektorem Masarykovy univerzity, zasedl do děkanského křesla František Weyr a proděkanem se stal další ve služebním pořadí Jaroslav Kallab.

Prvořadou povinností nových akademických funkcionářů bylo získat vhodné prozatímní sídlo fakulty,

vybrat služební personál a připravit zahájení výuky, prozatím ve dvou ročnících – v prvním a třetím. Po neúspěšném pokusu o získání budovy chlapeckého semináře na ulici Veveří našli sídlo nedaleko odtud v prostorách biskupského alumnátu v Seminární ulici (dříve Haberlerova ulice, pak Bedřicha Smetany).³³ Místo to bylo klidné, přitom prakticky ve středu města a po nevelkých úpravách pro začátek v podstatě vyhovující. Ovšem jen pro začátek, protože výuku komplikoval nízký počet posluchačů a jejich malá kapacita, což se ještě umocnilo po obsazení všech ročníků (v akademickém roce 1922/23).

Vlastní činnost fakulty a celé univerzity skromně a nenápadně zahájilo imatrikulační shromáždění konané 11. listopadu 1919, na němž s projevem vystoupil rektor Karla Engliš.³⁴ Skromnost a nenápadnost ovšem ani zdaleka neodpovídaly představě vedení univerzity a brněnských orgánů, které naopak plánovaly velkolepou slavnost v budově zemského sněmu, na níž měl prezident republiky odevzdat rektorovi umělecky vyvedenou zakládací listinu. Ta nakonec skončila nepodepsaná na ministerstvu školství, protože veškeré plány zhatila prezidentova nemoc.³⁵ Vlastní přednášky na fakultě později otevřel slavnostním projevem v univerzitní aule na shromáždění profesorů a posluchačů profesor Jaroslav Kallab.³⁶

4. DOBUDOVÁNÍ MATERIÁLNÍHO ZÁZEMÍ – NOVÁ BUDOVA

Fungování fakulty a celé univerzity v prvních letech negativně ovlivňovalo umístění ve stísněných provizorních prostorách. Zákon o zřízení univerzity stanovil pro konečné umístění a pro výstavbu univerzitních budov lhůtu do roku 1930. Stavbu však od počátku provázely obtíže, přestože už v listopadu roku 1919 rektorát z pověření vědecké rady požádal zemskou politickou správu v Brně, aby svolala jednání o výstavbě Masarykovy univerzity. To se skutečně v lednu 1920 sešlo a po něm i řada dalších,³⁷ ale efekt zpočátku nepřicházel. Až v roce 1922 dospěly přípravné práce k povolení soutěže na ideové řešení „Akademické čtvrti“, vypracování soutěžních pod-

²⁹ Zpráva školského výboru v návrhu zákona na zřízení univerzity s českou vyučovací řečí (www.psp.cz Digitální archiv, Zasedání národního shromáždění 1919, tisk 375).

³⁰ Srovnej k tomu WEYR, F.: Paměti 2. Za republiky (1918–1938). Brno: Atlantis 2001, s. 40–43.

³¹ K tomu i Dějiny univerzity v Brně. Brno: UJEP 1969 s. 113.

³² K tomu NAVRÁTIL, M.: Almanach československých právníků. Praha: vlastní náklad 1930, s. 438.

³³ Okolnosti popisuje děkan F. Weyr ve svých Pamětech (I., s. 44 an.) a ve stati Z dějin právnické fakulty Masarykovy univerzity. In: Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univerzity, I/1922, s. 176–177.

³⁴ Text in Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univerzity, I/1922, s. 177–179.

³⁵ ENGLIŠ, K.: Vzpomínky na počátky Masarykovy univerzity. Příloha Lidových novin z 1. května 1934 „Masarykova univerzita po patnácti letech“.

³⁶ Text in: Časopis pro právní a státní vědu. II. Brno: Právnická Jednota Moravská 1919, s. 211–217.

³⁷ Zpráva odstoupivšího rektora Zpráva odstoupivšího rektora Bohumila Kužmy. In: Ročenka Masarykovy univerzity v Brně. III. Brno: Nákladem AS MU 1922, s. 98.

mínek a ustavení poroty.³⁸ Ve zprávě za akademický rok 1922/1923³⁹ tak mohl děkan právnické fakulty Josef Vacek konstatovat, že se podařilo „*položiti základ k uspokojivému vyřešení stavby definitivní fakultní budovy*“ tím, že fakulta zaslala ministerstvu školství a národní osvěty příslušné návrhy a ministerstvo začalo pracovat na plánech budovy, jejíž výstavba měla být začátkem budování celého univerzitního komplexu.⁴⁰ A jak konstatoval nad hrobem zemřelého rektora Jana Babáka profesor Dobroslav Krejčí, za Babákova rektorátu (1924/1925) se pro univerzitu stala stavba budovy právnické fakulty prvořadým úkolem.⁴¹

Veřejnou soutěž na skici plánů budovy komise uzavřela v roce 1925.⁴² Z devíti projektů navrhla k realizaci mezi ulicí Veverí a Kaunicovou, kde univerzita zakoupila v akademickém roce 1924/1925 tzv. Deycksovy pozemky, projekt architekta Aloise Dryáka. Započetí prací pak ještě oddálily spory s městským stavebním úřadem.⁴³

Celé přípravné období završila slavnost kladení základního kamene 9. června 1928, na níž se vedle dalších hostů zúčastnili i prezident republiky T. G. Masaryk, místopředseda Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Jan Dostálek a místopředseda Senátu Václav Donát, místopředseda vlády Jan Šrámek a ministři Jan Černý a Karel Engliš. Podobně jako o vzniku Masarykovy univerzity a právnické fakulty i o kladení základního kamene důkladným kronikářským stylem referoval ve fakultní Vědecké ročence profesor František Weyr.⁴⁴ Opřel se při tom o rozsáhlé citace přednesených projevů rektora Jaroslava Kallaba a sebe sama (byl v té době děkanem fakulty), vystoupení náměstka předsedy vlády Jana Šrámka, proslovu prezidenta republiky a dokumentů vložených ve speciálním pouzdře do základů budovy, tj. ze slavnostní listiny podepsa-

né prezidentem Masarykem a z prohlášení zástupců měst a míst, z nichž pocházely jednotlivé menší základní kameny,⁴⁵ takže jeho stať je svědectvím velmi autentickým.

Zákonem daný termín (1930) se nepodařilo dodržet ani u první a nakonec jediné budovy univerzitního komplexu. Dokončení stavby právnické fakulty oddalovaly finanční problémy, takže například v roce 1929 se stavební práce po zimě obnovily až koncem června. Nakonec stavební správa předala první část budovy fakultě v závěru roku 1931. Jednalo se o severní křídlo s jednatřiceti místnostmi, z nichž byly čtyři menší posluchárny. Přesto se fakulta musela o Vánocích přestěhovat, když na ni tlačila alumnátní správa, takže v lednu 1932 se v nové budově začalo přednášet.

Fakultě ovšem citelně chyběly především velké posluchárny, situované do východního křídla budovy. To a spolu s ním čtyři „*amfiteatrální*“ posluchárny ovšem stavební správa neodevzdala – z finančních důvodů, jak jinak – ani v nově stanoveném termínu, takže se předávaly až v průběhu zimního semestru akademického roku 1932/1933.⁴⁶ Dokončovací práce pak trvaly do roku 1934, kdy dokončili i Auditorium maximum a šatny ve vstupní hale.

Nové sídlo na Veverí našla nejen právnická fakulta, ale i rektorát univerzity a katedry („*stolice*“) architektury České vysoké školy technické.⁴⁷

* * *

Po dokončení stavebních prací a odevzdání budovy fakultě ještě dlouho chybělo potřebné vybavení, protože důsledky hospodářské krize pochopitelně neobešly ani univerzitu a ještě prohloubily trvalý nedostatek finančních prostředků ve vysokém školství. I při

³⁸ Zpráva odstupujícího rektora Karla Engliše. In: Ročenka Masarykovy univerzity v Brně. I. Brno: Nákladem AS MU 1921, s. 14.

³⁹ VACEK, J.: Dějiny fakulty ve školním roce 1922/23. In: Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univerzity II/1923, s. 205.

⁴⁰ Revoluční Národní shromáždění začátkem roku 1920 odhlasovalo zvláštní zákon (č. 87 Sb. z. a n.), jímž se povoloval úvér a zřízování stavební fond pro stavbu „monumentálních budov“ mezi něž byly výslovně zařazeny i nové budovy vysokých škol; srovnej k tomu i vyhl. č. 124/1908 ř. a z. výnos ministerstva veřejných prací z 30. června 1913 č. 1860 pres. (text in Předpisy pro vysoké školy československé. Vyd. Otto Placht a František Havelka. Praha: vlastním nákladem 1932, s. 724 an.).

⁴¹ Ročenka Masarykovy univerzity v Brně. VII. Brno 1926, s. 45 an.

⁴² KREJČÍ, D.: Rozvoj právnické fakulty Masarykovy univerzity v prvním šestiletí jejího trvání. In: Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univerzity IV/1925, s. 129.

⁴³ SEDLÁČEK, J.: Dějiny fakulty ve školních letech 1925/26 až 1926/27. In: Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univerzity VI/1927, s. 276.

⁴⁴ WEYR, F.: Z dějin právnické fakulty Masarykovy univerzity. Slavnost kladení základního kamene k budově fakultní. In: Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univerzity VII/1928, s. 329–333.

⁴⁵ Do základů právnické budovy vložili menší kameny „z Kroměříže, města Milíčova, z Tovačova, sídla slovného právníka Ctibora Tovačovského, z Přerova, rodiště vůdce jednoty bratrské, Blahoslava, z Nivnice, města učitele národů, Jana Amosa Komenského, z Ivančic, města Českých bratří, z Kralic, města pánů ze Žerotína, z Hodslavic, rodiště dějepisce národa, Františka Palackého, z Rusínova, města Sušilova, z Třebíče, rodiště badatele národohospodářského, Albína Bráfa, z Opavy, rodiště barda lidu slezského, Petra Bezruče, z Hodonína, rodiště prvního prezidenta republiky naší, T. G. Masaryka“; (citováno podle fotokopie uvedené listiny in SCHELLE, K.: Minulost a současnost Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Masarykova univerzita 1994, obrazové přílohy za s. 31).

⁴⁶ Zpráva odstupujícího rektora Bohumila Baxy. In: Ročenka Masarykovy univerzity v Brně. XIII. Brno 1932, s. 12–13.

⁴⁷ Zpráva odstupujícího rektora JANA ZAVŘELA. In: Ročenka Masarykovy univerzity v Brně. XV. Brno 1935, s. 8; též SCHELLE, K.: Minulost a současnost Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Masarykova univerzita 1994, s. 17 a 18.

tak slavnostní příležitosti, jakou bylo patnácté výročí Masarykovy univerzity, proto rektor Jan Zavřel hleděl do budoucnosti s obavami a před širokou veřejností si stýskal, že hrozí „zrušení případně přenesení dvou našich fakult“ (přirodovědecké a filosofické – vložil L. V.), nemírné a neúměrné snížení dotací na vyučovací a vědecké potřeby a především na publikační činnost, zastavení jmenování profesorů i na volná systematizovaná místa.⁴⁸

Přes všechny obtíže s tím spojené, přestěhování fakulty do nové budovy, otevřelo před profesorským

sborem a studenty nové možnosti a nesporně přispělo ke zkvalitnění výuky. Velké posluchárny, další učebny a pracovny i s neúplným vybavením poskytovaly dostatečný komfort, takže například fakultní ústavy se již nemusely tísnit v pracovnách svých ředitelů a mohly poskytnout i potřebné zázemí posluchačům. Fakulta pomalu začínala žít normálním životem, ovšem stále limitovaným nejen nedostatkem peněz na plné vybavení budovy, ale i – ve svých důsledcích vážnějším – nedostatkem učitelských sil.⁴⁹

⁴⁸ Úvodní slovo rektora Masarykovy univerzity. Příloha Lidových novin z 1. května 1934 „Masarykova univerzita po patnácti letech“. Šetření se projevilo například tím, že v roce 1934 právnická fakulta nedostala obvyklou dotaci na vydání Vědecké ročenky, takže ta nemohla být poprvé od svého založení v roce 1922 vydána.

⁴⁹ Tristní situace v obsazení profesorským míst vyprovokovala F. Weyra v dubnu 1937 k sepsání Memoranda profesorskému sboru o této otázce. Výsledkem jeho iniciativy bylo vytvoření komise, která se systematicky věnovala vyhledávání nových adeptů na učitelská místa (Archív MU, J II, kart. 2 Reformy – obecné předpisy, návrhy na jmenování. 1924–1950). Na fakultě začátkem roku 1937 působilo jedenáct placených profesorů, z toho dva mimořádní, a 3 profesori neplacení, z toho dva mimořádní. Ze čtrnácti obligatorních předmětů nemělo pět řádného profesora a devíti chyběl docent, tedy „vědecký dorost“.